

ERTA SAVODXONLIK

Yuldasheva Gulnoz Xamrayevna

90 ta manlakat hamkorligida O'zbekistondagi

MERCR mehribonlik korpusida mentor

ANNOTATSIYA

Erta ta'lim sohasida amalga oshirilayotgan islohotlarning amaliy aks etishi pedagoglarning e'tiqodi va amaliyoti bilan bog'liq. Ushbu ishning dolzarbligi ta'lim jarayonlarining globallasuvi bilan bog'liq. Maqolada pedagoglar faoliyatini baholashda xalqaro amaliyot tahlil qilingan. Natijalar pedagoglarning e'tiqodlari va amaliyotlarini baholashning ixtisoslashtirilgan mexanizmlarini joriy etish, omillar tahlilini o'tkazish va keyinchalik ma'lumotlardan ta'limni isloh qilishda foydalanish zarurligini ko'rsatadi. Bundan tashqari, tahlil xalqaro miqyosda tan olingan baholash tizimlariga muvofiq innovatsion baholash vositalarini ishlab chiqish va moslashtirish uchun zarur bo'lgan talablarni aniqlaydi. Pedagoglarning e'tiqodi va amaliyotini baholashning yagona davlat standartini yaratish, erta savodxonlikni rivojlantirishga yo'naltirilgan chuqurroq tahlil qilish bo'yicha tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: prdagoglarning baholashi, so'rovnomaning asosiligi, maktabgacha ta'lim tarbiyachilarining e'tiqodlari va amaliyoti.

АННОТАЦИЯ

Практическое отражение рформ, реализуемых в сфере дошкольного образования, связано с убеждениями и практикой педагогов. Актуальность данной работы связана с глобализацией образовательных процессов. В статье анализируется международная практика оценки деятельности педагогов. Результаты свидетельствуют о необходимости внедрения специализированных механизмов для оценки убеждений и практики учителей, проведения факторного анализа, а затем использования данных для обоснования образовательной реформы. Кроме того, в результате анализа выявляются требования к разработке и адаптации инновационных инструментов оценки в соответствии с международно признанными системами оценки. Даны рекомендации по созданию единого государственного стандарта оценки убеждений и практики педагогов, а также

по более глубокому анализу, ориентированному на развитие ранней грамотности.

Ключевые слова: оценка учителей, валидность анкеты, убеждения и практика педагогов дошкольных учреждений.

ANNOTATION

The practical reflection of the reforms implemented in the field of early education is related to the beliefs and practices of teachers. The relevance of this work is related to the globalization of educational processes. The article analyzes the international practice in evaluating the activities of pedagogues. The results suggest the need to implement specialized mechanisms for assessing teachers' beliefs and practices, conduct factor analysis, and then use the data to inform educational reform. In addition, the analysis identifies the requirements for the development and adaptation of innovative assessment tools in accordance with internationally recognized assessment systems. Recommendations are given for the creation of a unified state standard for evaluating the beliefs and practices of educators, and for a deeper analysis focused on the development of early literacy.

Keywords: teacher evaluation, questionnaire validity, preschool teachers' beliefs and practices.

KIRISH

Erta savodxonlik rivojlanishning hal qiluvchi bosqichi bo'lib, bolaning kelajakdagi ta'lim jarayonida ham, ijtimoiy hayotda ham muvaffaqiyati bog'liqdir. Birlashgan Millatlar Tashkilotining Ta'lim, fan va madaniyat masalalari bo'yicha tashkiloti (YUNESKO) ma'lumotlariga ko'ra, "erta savodxonlik - bu bolaning turli matn mazmuni bilan bog'liq bo'lgan bosma va qo'lyozma materiallarni tanib olish, tushunish, aniqlash, yaratish, muloqot qilish va hisoblash qobiliyatidir. Erta savodxonlik. bolaga maqsadlarga erishish, o'z salohiyatini rivojlantirish va ijtimoiy hayotda to'liq ishtirok etish imkonini beradigan uzluksiz o'rganishni nazarda tutadi. Bugungi kunda erta savodxonlik faqat o'qish va yozishdan iborat emas; u tug'ilishdan boshlab ham rivojlanishi mumkin. Dastlab bu sohada qiyinchiliklarga

duch kelgan bola, kelajakda savodxonlik muammolariga duch kelishi mumkin. Maktabgacha ta'lim muassasalarida erta savodxonlik ko'plab omillarga bog'liq bo'lib, ular orasida uchta asosiy omilni ajratib ko'rsatish mumkin:

- Maktabgacha ta'lim muassasalarida savodxonlikni har tomonlama rivojlantirish uchun qulay muhit (savodxonlik muhiti).
- Pedagoglarning e'tiqodlari.
- Ota-onalarning bola bilan birgalikda o'qish amaliyotiga munosabati.

Bu omillarning birgalikdagi ijobiy ta'sirigina ta'lim sohasidagi islohotlarni amaliy jihatdan tez amalga oshirishga, ilg'or tajribalarni o'zlashtirishga olib kelishi mumkin.[1]

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Ushbu maqolada biz pedagoglarni erta savodxonlikka bo'lgan e'tiqodlarini o'zgartirish va keyingi tizimli tahlil qilish uchun pedagoglarning e'tiqodlarini baholash usullarini izlash maqsadida pedagoglarni qayta tayyorlash bilan bog'liq omillardan birini empirik tarzda ko'rib chiqishni maqsad qilganmiz. Buning sababi shundaki, maktabgacha yoshda tarbiyachilarning e'tiqodlari asosan bolalarning savodxonligiga ta'sir qiladi.[2]

Savdaxonlikni oshirish yo'llari

Farzandingizga kitoblarni ob'ekt sifatida ko'rsating

Bolalar rivojlanishi mumkin bo'lgan eng dastlabki tushunchalardan biri ramzlar va rasmlarning ma'noga ega ekanligidir. Farzandingiz gapirmasdan oldin, u varaqda bosilgan harflar sizni ma'lum tovushlarni chiqarishga olib kelishini tushunishi mumkin va ularning oldida o'qish orqali siz unga yozma tilning maqsadini tushunishga yordam berasiz. Voyaga etgan kitobxonlar sifatida biz kitoblarning ba'zi jihatlari haqida o'ylamaymiz, masalan, ingliz tilidagi kitoblar orqadan oldinga qarab o'qiladi, lekin chaqalog'ingiz bilan va uning oldida o'qish orqali siz ularni bu tushunchalarga ochib bera olasiz. Kitoblar qanday ishlashini o'rganish farzandingizning oxir-oqibat o'zi kitob olishiga ko'nikma va ishonchni rivojlantirishga yordam beradi![3]

Farzandingiz o'ynashi va hatto chaynashi mumkin bo'lgan kitoblarni tanlang!

6 oylik go'dagingizni kitob burchagiga qo'yish noto'g'ri tuyulishi mumkin bo'lsa-da, chaqaloqlarga kitoblarni o'zlaricha o'rganishga ruxsat berish ularga o'qishdan zavqlanishlariga yordam beradi! Farzandingiz 12 oygacha kitob o'qish yoki varaqlash uchun o'tirishga unchalik qiziqmasligi mumkin, ammo kitob chaynash yoki ularni o'yinchoq sifatida ishlatish chaqalog'ingizni yoshligida kitob bilan tanishtirishning ajoyib usuli hisoblanadi. . "Bu mening yirtqich hayvonim emas" kabi sensorli kitoblarni sinab ko'ring! Farzandingizga turli to'qimalarga o'rganishga yordam berish uchun.[4]

Noyob lug'at va vaziyatlarga ega kitoblarni tanlang

Katta yoshdagi bolalar uchun o'qishning muhim jihatlaridan biri bu ularga lug'atni rivojlantirish imkoniyatlarini beradi. Bolalar o'qiganda (yoki o'qilganda) ular kundalik hayotlarida uchramaydigan so'zlarni eshitish imkoniyatiga ega bo'lishadi. Siz ushbu imtiyozlarni yosh bolalarga taqlid qilishingiz mumkin, ular bu erda bo'lmasligi mumkin bo'lgan lug'at va tushunchalarni tanishtiruvchi kitoblarni maqsadli tanlash orqali. Misol uchun, Moo, Baa, La, La, La kabi kitobni sinab ko'ring, bu sizning chaqalog'ingiz ilgari eshitmagan ahmoqona tovushlarni chiqaradi![5]

Qofiya va tilni kundalik faoliyatga kiriting

Birga kitob o'qish uchun o'tirish sizning jadvalingizga to'g'ri kelmasligi yoki chaqalog'ingizni qiziqitmasligi mumkin. Chop etilgan kitoblarga ta'sir qilish ajoyib bo'lsa-da, siz kundalik mashg'ulotlarda so'z boyligi va til ko'nikmalarini ham oshirishingiz mumkin. Kichkintoyingizning kundalik ishlarini tasvirlash uchun yangi va murakkab so'zlardan foydalaning... Balki u o'z sevimli ko'rpachalarini "chaqalayotgandir" yoki ovqatlarini "cho'kayotgandir". Siz chaqaloqning qorin tugmasi qayerda? kabi kitoblardan foydalanib, kundalik muloqotimizda savodxonlikni oshirishingiz mumkin. yoki Besos for Baby yangi so'zlarni ta'kidlash, faol o'yin vaqtini o'tkazish va chaqalog'ingizga kitobdagi belgilar bilan sizning so'zlaringiz va harakatlaringiz o'rtasidagi aloqani mustahkamlashga yordam bering.[6]

Qanday turdagi kitoblar?

Qora va oq rasmlar

Chaqaloqlar tug'ilishi bilanoq ko'rish va tanib olish qobiliyatini rivojlantirish ustida ishlamoqda. Bu sohadagi eng dastlabki o'zgarishlar 0 dan 3 oygacha bo'lgan davrda, chaqaloqlar yuqori kontrastli tasvirlarga jalb qilinganda sodir bo'ladi. Qara, qarang! kabi kitoblarni sinab ko'ring. yoki juda yosh chaqaloqlar o'zlarining jasur tasvirlari va shakllardan foydalanishlari uchun bahramand bo'lishlari mumkin bo'lgan qora va oq.

Yorqin ranglar

4 oydan 6 oygacha bo'lgan davrda ko'plab chaqaloqlar yorqin ranglar va qisqa, keskin jumlar bilan stol kitoblariga qiziqishni boshlaydilar. U erda juda ko'p ajoyib, rang-barang kitoblar mavjud, jumladan, Jon J. Reissning badiiy Pantone Board Books and Colors.[7]

Yuzlar (ayniqsa, boshqa chaqaloqlarning!)

7 oydan 9 oygacha chaqaloqlar yuzlarga qarashni yaxshi ko'radilar. Ularga "Hey, chaqaloq!", "Salom chaqaloq: yuzlar" va "Bolalarning yuzlari" kabi kitoblarni o'rganishlariga ruxsat bering, ularda kundalik ishlar va hissiyotlar tasvirlangan qisqa matn ham taqdim etiladi. Bu, shuningdek, chaqalog'ingizga "A is for Activist" kabi alifbo kitoblarini taqdim etishni boshlash uchun ajoyib yosh.

«Mercy Corps» bolajonlar uchun uch tildagi (o'zbekcha-qoraqalpoqcha-inglizcha; qoraqalpoqcha-ruscha-inglizcha) rasmlar kitoblarni (#picturebook) taqdim etadi. Bu kitobni nafaqat ota-onalar, balki rasmlar orqali bolajonlarning o'zlari ham mutolaa qilishlari mumkin.[8]

Bolalarda kitob o'qishga mehr uyg'otishning 3 ta oson usuli

🔊 Kitobni ovoz chiqarib, ohang bilan o'qing.

Mutolaa jarayonida bir xil talaffuzda emas, balki ijodiy qobiliyatlarni ishga soling. Masalan, boladan qaysi personajni yoqtirganini, qahramon o'rnida qanday harakat qilgan bo'lishi mumkinligini va sababini so'rashingiz mumkin.

✂ Bolaning qiziqishlarini hisobga oling.

Bola hayvonotlar dunyosi, ranglar yoki texnologiya olamiga qiziqishi mumkin. Farzandingizning qiziqishiga asoslanib shu mazmundagi kitoblarni tanlashingiz tavsiya etiladi.

💡 Mutolaaga ko'proq interaktiv kontent qo'shing.

Farzandingizning sevimli asarlari asosida o'yinlar o'ylab toping. Masalan, bolaga desangiz: ayqivoy raqs tushishi bilan sehrli qanotlari paydo bo'larkan. Biz ham buni sinab ko'ramizmi? Jarayondan ham ruhiy, ham jismoniy zavq olasiz.[9]

O'qituvchilarning e'tiqodlari va amaliyotlarini aniqlash uchun so'rovnomanini tuzishda, erta savodxonlik ko'rsatkichlariga mos keladigan natijaga erishish va uning erta savodxonlik tamoyillariga muvofiqligi uchun quyidagi bo'limlarga bo'lingan savollar bo'lishi kerak:[10]

O'qituvchining bolalarda erta savodxonlikni rivojlantirishdagi roli haqidagi fikri: Siz bolalarning savodxonligini rivojlantirishda o'z rolingizni qanchalik muhim deb bilasiz?

Ishingizda savodxonlikni rivojlantirishda qanday usul va yondashuvlardan foydalanasiz?

Maktabgacha ta'lim muassasalarining erta savodxonlikni rivojlantirishdagi o'rni haqida o'qituvchilarning e'tiqodlari:

Maktabgacha ta'lim muassasangizning bolalar savodxonligini rivojlantirishga qo'shgan hissasini qanday baholaysiz?

Siz muassasangizda savodxonlikni qo'llab-quvvatlash uchun qanday harakatlar qilyapsiz?

Pedagoglarning e'tiqodlarining erta savodxonlik sohasidagi joriy ilmiy tadqiqotlarga muvofiqligi:

Savodxonlik bo'yicha qanday dastlabki tadqiqotlar va stipendiyalarni amaliyotingizga kiritasiz?

Sizning uslublaringiz va yondashuvlaringiz qay darajada hozirgi ilmiy dalillarga asoslangan?

Birgalikda kitob o'qish sifati va uning ilg'or xalqaro tajribaga muvofiqligi:

O'z muassasangizda birgalikda o'qishni qanday tashkil qilasiz?

Siz birgalikda o'qish bo'yicha xalqaro standartlar va ilg'or tajribalarga amal qilasizmi?

O'qituvchilarning kitoblar va bosma materiallar tushunchasi bo'yicha amaliyotlari va e'tiqodlari:

Amaliyotingizda foydalanish uchun kitob va bosma materiallarni qanday tanlaysiz?

Qanday e'tiqodlar kitob va bosma materiallarni tanlashda yordam beradi?

O'qituvchining erta savodxonlikni rivojlantirish uchun o'yinlar ko'rinishidagi amaliy faoliyati:

Bolalarning savodxonligini rivojlantirish uchun qanday o'yin usullari va usullaridan foydalanasiz?

O'yinga asoslangan savodxonlik amaliyotingizni qanday e'tiqodlar boshqaradi?

Fonologik amaliyotlar:

Bolalarning fonologik ko'nikmalarini rivojlantirish uchun qanday usullardan foydalanasiz?

Bu usullar savodxonlikni rivojlantirish nuqtai nazaridan qanchalik samarali?

Lug'at amaliyoti:

Bolalarning so'z boyligini kengaytirish uchun qanday ishlaysiz?

Sizning so'z boyligingizni rivojlantirish amaliyotingiz asosida qanday e'tiqodlar yotadi?

O'qish va yozish ko'nikmalarini rivojlantirish bo'yicha o'qituvchining amaliy faoliyati:

Siz muassasangizda o'qish va yozish faoliyatini qanday tashkil qilasiz?

Bolalarda o'qish va yozish ko'nikmalarini rivojlantirish uchun qanday usul va yondashuvlardan foydalanasiz?

Erta savodxonlikni rivojlantirish bilan bog'liq tadbirlarga ajratilgan vaqtning sifati va miqdori:[11]

Kun davomida savodxonlik mashg'ulotlariga o'rtacha qancha vaqt ajratasiz?

Savodxonlik mashg'ulotlariga vaqt ajratishga qanday omillar ta'sir qiladi?

Anketa ma'lum bir o'qituvchining bilim yoki fikrlash darajasini baholashga qaratilgan emasligini tushunish muhimdir. Uning maqsadi maktabgacha ta'lim tizimiga (maktabgacha ta'lim) yangi va innovatsion usullarni joriy etishga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin bo'lgan omillarni aniqlashdan iborat.[12]

XULOSA

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, erta savodxonlik ko'nikmalari, jumladan harflarni bilish, fonologiya, kitoblar va bosma materiallarni kontseptual tushunish va yozishga qiziqish bolaning o'qish muvaffaqiyatining kalitidir. Biroq, zaif ta'lim dasturlari tufayli o'qituvchilarning eskirgan e'tiqodlari ko'pincha samarali islohotlarga to'sqinlik qiladi.

Shu munosabat bilan o'qituvchilar e'tiqodini baholashning milliy standartlarini yaratish erta savodxonlikni rivojlantirishning zamonaviy innovatsion usullarini shakllantirish va joriy etishda muhim ahamiyat kasb etadi. Maktabgacha ta'lim muassasalarida bolalarning savodxonligini oshirishga ta'sir qiluvchi asosiy omillardan biri o'qituvchilarning e'tiqodi va amaliyoti hisoblanadi.

O'qituvchilarning e'tiqodlarini baholashning yagona standartini yaratish quyidagilarga yordam beradi:

Maktabgacha ta'lim muassasalaridagi o'qituvchilarning e'tiqod yo'nalishini dastlabki bosqichda aniqlash;

Ularning amaliy faoliyatiga ta'sir etuvchi omillarni aniqlash;

Baholash natijalari bo'yicha aniq muammolarni hal qilishga qaratilgan malaka oshirish bo'yicha ta'lim dasturlarini ishlab chiqish;

Keng ma'lumotlar bazalarini tahlil qilish uchun davlat darajasida yagona standartdan foydalanishni ta'minlash;

Ishonchsiz so'rovnomalardan foydalanishning oldini olish va erta savodxonlikni rivojlantirishning zamonaviy usullarini yuqori sifatli joriy etishni ta'minlash.

Bolalar savodxonlik bilan bog'liq mashg'ulotlarga qanchalik erta jalb etilsa, ularning o'qishdagi muvaffaqiyati shunchalik yuqori bo'ladi. O'qituvchining e'tiqodi, eng yangi texnologiya va izlanishlarga mos kelishi erta savodxonlikni sifatli va o'z vaqtida rivojlantirish uchun qulay sharoit yaratadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Карданова Е. Ю., Пономарева А. А., Осин Е. Н., Сафуанов И. С. Сравнительное исследование убеждений и практик учителей математики основной школы в России, Эстонии и Латвии // Вопросы образования. 2014. № 2. С. 44–81.

2. Семенко К. Вызовут к доске. Рособрнадзор: России нужна единая система оценки работы учителей // Российская газета. 3 декабря 2018 г. [Электронный ресурс]. URL: <https://rg.ru/2018/12/03/rosobrnadzor-rfnuzhna-edinaia-sistema-ocenki-raboty-uchitelej.html> (дата обращения: 17.04.2020).

3. Ушинский К. Д. Педагогические сочинения: В 6 т. Т. 3. М.: Педагогика, 1989. 510 с.

4. Artino A. R. Jr., la Rochelle J. S., Dezee K. Z., Gehlbach H. Developing questionnaires for educational research: AMEE Guide No. 87 // Medical Teacher. 2014. Vol. 36 No. 6. P. 463–474. <https://doi.org/10.3109/0142159X.2014.889814> (accessed 20.07.2020).

5. Muminova, D. (2020). Preschool Teachers' Beliefs and Practice Regarding Emergent Literacy in a Post-Stagnation Period: The Case of Uzbekistan. *Journal of Contemporary Educational Studies/Sodobna Pedagogika*, 71(3).

6. Muminova, D. (2020). Children's Happiness in the Post-Soviet Region: A Happy Child, by Andrey Kurpatov.

7. Muminova, D. (2020). Schastlivyi rebenok by Andrei Kurpatov. Region: Regional Studies of Russia, Eastern Europe, and Central Asia, 9(2), 141-142.

8. Muminova, D. (2020). Andrei Kurpatov. Schastlivyi rebenok. Region: Regional Studies of Russia, Eastern Europe, and Central Asia, 9(2), 141-143.

9. Muminova, D. (2020). CHILDREN'S BOOK, AS A DIDACTIC MATERIAL, IN WORKING WITH EARLY PRESCHOOL AGE CHILDREN. InterConf.

10. Mulatsih, L. S., & Khasan, T. (2024). Landscape Financial Distress One Decade: Bibliometric Analysis. *Journal of Economic Global*, 1(2), 104-109.

11. Yusuf, R., Widiyari, W., Lizein, B., Rahmat, M. H. B., & Khasan, T. (2023). Citizen Participation in Developing Community Empowerment in Tourist Villages. *Journal of Social Science Global*, 1(1), 43-48.

12. Topilov, K. (2024). Methods in Searching Knowledge: An Exploration in Philosophy of Science. *Nordic_Press*, 1(0001).